

ارزیابی شاخص های اقتصادی محلات منطقه ۱۵ کلان شهر تهران

هوشنگ ظهیری^۱

میثم موسایی^۲

بتول حسین پور^۳

(تاریخ دریافت ۹۹/۹/۱۲ - تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۲/۲۹)

نوع مقاله: علمی پژوهشی

چکیده

در حال حاضر، توزیع فضایی متعادل خدمات و شاخص های اقتصادی، یکی از مشکلات مدیریت شهری درپاسخگویی به شهروندان است. رشد و گسترش کالبدی کلان شهر تهران و عدم توزیع امکانات و خدمات شهری متناسب و هماهنگ با آن، یکی از عوامل شکل گیری نابرابری در میان مناطق شهر تهران می باشد. لذا هدف این پروژه، ارزیابی و تحلیل سطوح برخوردارگی محلات منطقه ۱۵ از لحاظ برخوردارگی از شاخص های اقتصادی و تعیین رتبه بندی محلات است. هدف، برنامه ریزی تبدیل وضعیت موجود به وضع مطلوب پیشرفت و آبادانی است پژوهش حاضر بر حسب هدف در حیطه پژوهش های کاربردی و از نظر گردآوری اطلاعات در حیطه پژوهش های پیمایشی قرار گرفته است. در پژوهش حاضر جهت جمع آوری

۱- استادیار گروه جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده علوم انسانی، گرمسار سمنان (نویسنده مسدول)

H.zahiri@iau-garmsar.ac.ir

۲- استاد تمام گروه جامعه شناسی دانشگاه تهران، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تهران

۳- دانشجوی دکتری جامعه شناسی (توسعه و اقتصاد) گروه جامعه شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران

داده ها از پرسشنامه و مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده گردید. برای تحلیل داده ها از روش تحلیل شبکه ANP و برای رتبه بندی محلات از روش تاپسیس استفاده شده است. یافته ها حاکی از آن است که در بین شاخصهای اقتصادی، توان پرداخت هزینه های زندگی با وزن ۰.۱۵۴، رتبه اول، میزان پس انداز ماهیانه با وزن ۰.۱۵۳، رتبه دوم و استطاعت تأمین مسکن با وزن ۰.۱۳۱، رتبه سوم را کسب کرده است. بر اساس روش تاپسیس ابوزر ناحیه ۲ رتبه اول، افسریه جنوبی ناحیه ۵ رتبه دوم و مشیریه ناحیه ۴ رتبه سوم را کسب کرده است. بر اساس یافته ها پیشنهاد می شود شهرداری با حمایت و مشارکت نهادهای دولتی جهت کاهش فاصله طبقاتی، توزیع برابر منابع، فراهم کردن مسکن مناسب و شرایط پایدار اقتصادی برای کلیه افراد، اقدامات و سرمایه گذاری جهت زیرساخت حمل و نقل عمومی، برنامه ریزی منسجم جهت استفاده از منابع، فرصت برابر جهت دستیابی همه افراد به مشاغل را در بر گیرد.

کلید واژه: توسعه پایدار، پایداری محلات، پایداری اقتصادی، روش تحلیل شبکه

مقدمه

یکی از ارکان بسیار مهم توسعه پایدار، توسعه پایدار شهری می باشد، چرا که شهر سیستمی است در نهایت پیچیدگی که به واسطه شرایط اجتماعی، اقتصادی، محیطی، ارتباطات و فرایندها شکل یافته است. و مناسب ترین مکانی است که مسائل و مشکلات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در آنها پدید می آید. توسعه پایدار شهری، پدیده‌ای با ابعاد گسترده و پیچیده است که در رشد و تکوین شهرها تأثیرگذار بوده و عوامل اقتصادی - اجتماعی و زیست محیطی را مورد توجه قرار می دهد. از طرفی، تجربیات نشان داده که در مجموع راه حل های توسعه شهری پایدار بدون توجه به سطوح خردتر یعنی اجتماعات محلی امکان پذیر نمی باشد به گونه ای که شکل گیری هویت، اقتصاد، ایمنی، توسعه فضایی و کالبدی و تحکیم روابط اجتماعی در سطح شهرها با پایداری محله های شهری ارتباط می یابد، از این رو جهت دستیابی به شهرهای پایدار قبل از هر چیز محلات پایدار لازم است و برای دستیابی به توسعه محله ای پایدار، باید به طور متعادل از سرمایه های فیزیکی، طبیعی، انسانی و اجتماعی در مقیاس ملموس و قابل دستیابی محله، بهره برد.

ارزیابی شاخص های اقتصادی محلات به خصوص محلات کلان شهر تهران، از آنجایی که جمعیت زیادی را به خود اختصاص داده است از اهمیت خاصی برخوردار می باشد و انجام این پژوهش به این دلیل دارای ضرورت است که با برنامه ریزی و تصمیم گیری مناسب مدیران شهری بر اساس شناسایی شاخص های مناسب اقتصادی می تواند به پایداری محلات منطقه ۱۵ کمک بسزایی کند.

پیدایش مفهوم توسعه پایدار در پاسخ به رشد منطقی را باید آگاهی تازه ای نسبت به مسائل جهانی محیط زیست و توسعه دانست که تحت تأثیر فرآیندهای توسعه انسانی و اقتصادی، مسائل زیست محیطی، افزایش جمعیت و تغییرات ساختار سیاسی قرار گرفته است (loeala:2005).

امروزه توسعه پایدار در تمام ابعاد اجتماع مورد توجه است. همچنین با توجه به اهداف و ابعاد توسعه و ویژگی های جوامع مختلف (امکانات، محدودیت ها و غیره) برای رسیدن به توسعه پایدار به ویژه پایدار شهری راهکارهایی باید اتخاذ شود که از آن جمله می توان به توسعه در سطح محله و برنامه ریزی محله مبنای اشاره نمود. محله از ارکان اصلی کالبد شهری بوده و تعادل زندگی اجتماعی در شهرها بستگی به حفظ محله ها دارد. در قرن بیستم، آرمان محله مسکونی در بسیاری از نظریه های نوین محور قرار گرفته و برای حل مشکلات گوناگون شهری مانند مدیریتی، روابط اجتماعی و انسانی، مسایل بهداشتی و رفاهی و ابعاد معنایی و هویتی، از این روش استقبال شده است. از سویی دیگر با مطرح شدن بحث های توسعه پایدار مقیاس های متفاوتی برای عملی ساختن آن در شهر مطرح شده است (مقیاس های بین المللی، ملی، منطقه ای - استانی، ناحیه ای، شهری، محله ای، واحدهای همسایگی، سایت و مقیاس معماری) که در این بین در دهه های اخیر مقوله توسعه شهری پایدار به عنوان یک موضوع مهم علمی در کلیه جوامع مطرح بوده و بخش وسیعی از ادبیات توسعه شهری را به خود اختصاص داده است. با وجود آنکه تعاریف بسیاری از مفهوم توسعه پایدار در مقیاس های کلان ارایه شده است اما مفهوم آن در مقیاس محلی هنوز به قطعیت روشن نشده است. این در حالی است که محلات شهری حایز اهمیت بسیار بوده و نقاط قوت یا ضعف آنها در ابعاد مختلف می تواند به کل شهر تسری پیدا کند و کارایی آن را تحت تأثیر قرار دهد (عزیزی: ۱۳۸۵، ۲۹).

بنابراین با توجه به مواردی که ذکر شد نتیجه می گیریم که نظام اقتصادی پایداری باید قادر باشد که از ایجاد بی تعادلی در بین بخش های مختلف اقتصادی جلوگیری کند تا به تولیدات

کشاورزی و صنعتی آسیب وارد نشود. توجه ویژه به منابع درون کشوری و استفاده بهینه از آنها جهت افزایش تولید داخلی و کاهش وابستگی اقتصادی می باشد. کاهش فاصله طبقاتی، توزیع برابر منابع، فراهم کردن مسکن مناسب و شرایط پایدار اقتصادی برای کلیه افراد، اقدامات و سرمایه گذاری جهت زیرساخت حمل و نقل عمومی، برنامه ریزی منسجم جهت استفاده از منابع، فرصت برابر جهت دستیابی همه افراد به مشاغل را در بر می گیرد.

بر اساس توسعه پایدار، سطح بندی توسعه روشی برای سنجش توسعه محلات است که اختلاف مکانی، فضایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محلات را نشان می دهد و وضعیت آنها را نسبت به یکدیگر از نظر سطح توسعه مشخص می کند. منطقه ۱۵ از لحاظ جمعیتی چهارمین منطقه در بین مناطق ۲۲ گانه شهر تهران می باشد و اکثر مشخصه های کوچک مقیاس کلان شهر تهران از لحاظ (بافت فرسوده، حریم، تنوع جمعیتی قومیتی، تعداد محلات بالا، محل شاهراه های ارتباطی اصلی) را دارا می باشد. با توجه به موقعیت منطقه ۱۵، انگیزه ای برای محقق به وجود آمد که محلات این منطقه را از لحاظ پایداری اقتصادی ارزیابی کند. و با مشخص شدن نتایج، محلات نیازمند و کمتر توسعه یافته تعیین و از نابرابری جلوگیری می شود. همچنین با توجه به رویکرد مدیریت شهری بر اجرای پروژه های کوچک مقیاس در سطح محلات در راستای ارتقا سطح کیفیت زندگی و اقتصادی شهروندان نتایج این تحقیق تاثیر بسزایی در اجرای پروژه ها داشت.

محقق برای ارزیابی شاخص های پایداری اقتصادی بر اساس مدل پایداری اقتصادی که استطاعت تأمین مسکن، شرایط واحدهای تجاری و مسکونی و در دسترس بودن سرویس های پایه شهری مورد تأکید قرار گرفته است. از سویی پایداری و خود کفایی اقتصاد محلی و شرایط درآمدی و پس انداز اقتصاد خانوارها به عنوان مؤلفه های فردی به حساب می آید. معیارهای اصلی زیرساخت اقتصادی، فعالیت اقتصادی، امکانات اقتصادی و زیر معیارهای اقتصاد فردی، اقتصاد بنگاه های محله و ارزش اقتصادی بنگاه را در نظر گرفته است.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

پاور معتقد است محلات پایدار متنوع بوده، شرایط و ویژگی های محلی را به تصویر می کشند، از پتانسیل های بالقوه محلی در رسیدن به اهداف کیفی خود بهره می گیرند و نیز ساختار محیطی جامعه، ویژگی ها و روحیات ساکنان و بوم و اقلیم را به تصویر می کشند. این محلات از

مشارکت عمومی در رسیدن به اهداف مشترک برخوردارند. برخورداری از اقتصادی شکوفا و پیش رونده و البته متناسب، محیطی سالم با برخورداری افراد از سلامت عمومی و آسایش روانی، سرزندگی و پویایی و مطبوعیت در محیط همسایگی، برخورداری از مدیریت کارآمد و مشارکت داوطلبانه و مؤثر افراد است (Pover, 2003).

به عقیده راکو، یک مکان پایدار جایی است که در آن تعادلی بین کار، مسکن و خدمات اجتماعی به صورت متقابل برای گروه های مختلف اجتماعی اقتصادی وجود دارد. وی بحث می کند که با یک اختلاط مناسب گروه های اجتماعی مختلف، فرصت های شغلی، و دسترسی به محیط مصنوع، محلات پایدار نقش به شدت فزاینده و مهمی در برون رفت از محرومیت های اجتماعی ایجاد شده در زمان های مشابه و شکل های گوناگون در مکان های در رقابت با یکدیگر ایفا می کنند. وی محلات را به دو دسته پایدار و غیر پایدار تقسیم می کند. (Racuo, 2007)

مفهوم توسعه پایدار در عین سادگی ظاهری آن از پیچیدگی فوق العاده ای برخوردار است که باعث شده تعریف ها و تفسیرهای گاه بسیار دور از ذهنی برای آن ارائه گردد. ابهام مفهومی و چندوجهی بودن توسعه پایدار و نیز علایق گوناگون مفسران این مفهوم که مربوط به بین رشته ای بودن آن است، باعث تنوع در تعاریف گردیده، به گونه که تا اوایل دهه ۱۹۹۰ بیش از ۷۰ تعریف از توسعه پایدار ارائه شده است. (Holmberg and Sandbrook, 1992)

ترنر معتقد است که سیاست توسعه پایدار در پی حفظ میزان قابل قبولی از رشد درآمد سرانه بدون هدر دادن ذخیره سرمایه ملی یا ذخیره منابع زیست محیطی است. (Terner, 1988)

توسعه اقتصادی را می بایست ناشی از رشد اقتصادی توأم با تحولات و تغییرات مثبت فنی و ارزشی دانست. که افزایش درآمد سرانه یک کشور تنها یکی از نودهای آن است. در این نگاه دستیابی به زندگی بهتر به واسطه ترکیب فرایندهای اجتماعی، نهادی، امکاناتی و اقتصادی مد نظر قرار داد. (موسایی: ۱۳۸۸)

توسعه اقتصادی فرآیندی است که با بهبود در مبانی علمی تصمیم سازی و تصمیم گیری یک جامعه، تولید حداقل، در بخش های شتاب دهنده یا پیشتاز از حالت مبتدی به شیوه مدرن و پایدار تبدیل می شود. منظور از بخش های پیشتاز، انواعی از تولیدات با فناوری برتر نرم افزاری اولویت دار است که در صورت تمرکز منابع مادی و انسانی، امکان خلق مزیت در آنها وجود دارد. تولید فکر و نوآوری، توسعه اختراعات، سرمایه گذاری در تکنولوژی نانو و ... از مصادیق

بخش‌های پیشرو می‌باشند. خودروی ملی بومی صادراتی و پتروشیمی‌ها می‌توانند در بخش سخت‌افزاری ایران به‌عنوان تولیدات پیش‌تاز هدف‌گذاری شوند (توسلی: ۱۳۷۴، ۸۸)

چنری می‌گوید: توسعه اقتصادی به‌مثابه مجموعه تغییرات مرتبط باهم در ساختار اقتصادی است که برای رشد مداوم لازم است؛ اگرچه رشد اقتصادی به معنی افزایش درآمد سرانه به قیمت ثابت است و درآمد سرانه زمانی افزایش می‌یابد که مجموع ارزش‌افزوده، همه کالاها و خدمات تولیدی در کشور افزایش پیدا کند (بهشتی: ۱۳۸۲)

رشد اقتصادی تحولی کمی دارای محدودیت برگشت‌پذیر، معکوس‌شونده است که اهداف یا مقاصد مشخصی را نمایش نمی‌دهد درحالی‌که توسعه اقتصادی تحولی کمی و کیفی با محدوده‌ای گسترده و وسیع زمان‌بر و برگشت‌پذیر است. یک تغییر در اقتصاد داخلی یا بین‌المللی ممکن است باعث رشد تولید ناخالص شود؛ اما توسعه مستلزم تغییر بیش و رفتار افراد است که به زمان نیاز دارد. از سویی رشد اقتصادی نسبت به رفاه مردمی ارزشی مشخصی قائل نیست. درحالی‌که توسعه اقتصادی دستیابی مسائلی مثل رفاه، کیفیت‌های محیطی هزینه‌های اجتماعی مدنظر قرار دارد؛ بنابراین رشد اقتصادی وسیله و توسعه اقتصادی هدف به‌حساب می‌آید. پس می‌توان توسعه اقتصادی را رشد اقتصادی توأم با تحولات و تغییرات مثبت فنی و ارزشی دانست؛ که افزایش درآمد سرانه یک کشور تنها یکی از نودهای آن است. در این نگاه دستیابی به زندگی بهتر به‌واسطه ترکیب فرایندهای اجتماعی، نهادی، امکاناتی و اقتصادی مدنظر قرار داد. (موسایی، ۱۳۸۸)

پایداری اقتصادی نیز به‌نوبه خود مستلزم وجود پایداری اجتماعی است. چراکه رفاه فردی از رفاه جامعه جدا نبوده و وجود انسجام اجتماعی، همدلی، بردباری منجر به ایجاد فضایی می‌شود که افراد احساس مسئولیت بیشتری نموده و باور می‌کنند که توزیع عادلانه‌تر منابع در بقاء بلندمدت جامعه نقشی اساسی دارد. اسپنگنبرگ پایداری اقتصادی را ایجاد و حفظ درآمدی دائمی و باثبات برای افراد جامعه بدون کاهش و زوال سرمایه‌ها و ذخایر می‌داند. وی معتقد است که اقتصاد زمانی پایدار است که به پایداری سیستم‌های طبیعی، اجتماعی و انسانی آسیب وارد ننماید (بولینگ و ویندسون: ۲۰۰۱).

پایداری اقتصادی، به معنی تقویت نظام اقتصادی و دستیابی به امنیت اقتصادی از نظر دستیابی به معیشت پایدار، در امور مستمر و باثبات، اشتغال سودمند و منابع مالی قابل اتکا و

درنهایت، فناوری مقتضی و همساز با محیط با بهره‌برداری از منابع انسانی است (کمیته برنامه‌ریزی صنایع تبدیلی و تکمیلی و توسعه روستایی، ۱۳۸۲: ۱۰).

پایداری اقتصادی را می‌توان به این صورت تعریف نمود که انتخاب آن گزینه‌ای که براساس بهترین دانش اقتصادی موجود باعث رشد اقتصادی وسیع و پایه‌ای و توسعه بلندمدت می‌گردد. رشد اقتصادی به تنهایی مناسب نمی‌باشد اما به عنوان وسیله‌ای برای پیشرفت زندگی انسانی ارزشمند است. بر این اساس، پایداری اقتصادی را بایستی در متن سیاست‌های مقدم دیگر مثل پایداری سیاسی و اجتماعی، مناسبت‌های فرهنگی و مدیریت صحیح منابع طبیعی جست‌وجو نمود. بر این نکته نیز بایستی تأکید نمود که پایداری اقتصادی به طور اعم و تعدیل ساختاری به طور خاص چالش‌های جهانی هستند که بیشتر کشورهای جهان با آن مواجه می‌باشند (بریمتزاد و الاشراقی: ۱۳۸۴، ۶۹).

زیست‌پذیر پایداری اقتصادی: فضای زیست‌پذیر پایدار اقتصادی باید زمینه افزایش درآمد برای کسبه و ساکنان را فراهم و موجب گردشگری اقتصادی و تغییر مشاغل ناسازگار باشد. بنابراین در فضای با کیفیت زیست‌پذیر پایدار اقتصادی باید زمینه رونق اقتصادی با نگاه به گردشگری اقتصادی به وجود آید (ظهیری و جمعه پور، ۱۳۹۴).

پیشینه عملی:

شیخ الاسلامی و همکاران (۱۳۸۸)، تحقیقی با موضوع ارزیابی توسعه پایدار شهری کلان شهر شیراز انجام دادند در این مطالعه پس از ارزیابی وضع موجود شهر شیراز و نظام و روند توزیع فعالیت‌ها و خدمات و چگونگی بهره‌برداری از منابع و تحلیل سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی ملاحظه می‌شود که روند توسعه کلان شهر شیراز مطلوب نبوده و با مسایل متعددی مواجه است. شهر شیراز با دارا بودن پتانسیل‌های جمعیتی و مالی، امکان هدایت جریان‌های اقتصادی منطقه جنوب کشور را کسب نموده و این مهم به ارتقا و تحول ساختاری شهر کمک می‌نماید تا پویایی‌های لازم جهت توسعه پایدار شهری شیراز را فراهم نماید.

سرایبی و همکاران (۱۳۸۹) تحقیقی با ارزیابی و تعیین سطوح پایداری محلات شانزده گانه شهر بابلسر به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه انجام دادند. برای ارزیابی سطوح پایداری محلات، تحلیل نابرابریها و پیش‌بینی اولویت توسعه از مدل‌های کمی و نرم افزارهای آماری از قبیل: شاخص توسعه یافتگی مورس، امتیاز استاندارد شده، ضریب تغییرات، تحلیل عاملی

و رگرسیون چند گانه با انتخاب ۳۰ متغیر در قالب شاخص های اجتماعی، اقتصادی، زیربنایی، زیستی و کالبدی استفاده شده است. نتایج حاصل از بررسی سطوح پایداری توسعه در محلات شهر بابلسر، به لحاظ شاخص های تلفیقی نشان می دهد که ضریب پایداری بین محلات این شهر متفاوت بوده؛ به طوری که از مجموع شانزده محله، یک محله در گروه پایدار ایده آل، دو محله در گروه پایدار قوی، هفت محله نیمه پایدار، چهار محله پایدار ضعیف و دو محله در گروه ناپایدار قرار دارند. همچنین یافته های تحقیق نشان می دهد که بین محلات مختلف این شهر به لحاظ برخورداری از شاخص های توسعه نابرابری و اختلاف فاحشی وجود دارد، که این نابرابریها در زمینه شاخص های عامل زیست - اجتماعی (با مقدار ۰/۹۸) بسیار چشمگیر و در شاخص های عامل زیربنایی (۰/۳۲) کمتر بوده است در جمع بندی می توان گفت که مسؤولان شهری باید سیاست گذارهای خویش را متوجه محلات کمتر توسعه یافته، نمایند تا شکاف موجود را برای رسیدن به برابری اجتماعی پر و سطح کیفیت زندگی را ارتقا دهند.

شهبازی و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهشی با عنوان بررسی عوامل اقتصادی مؤثر اجتماعی بر امنیت نشان می دهد شاخص های سهم اقتصاد ایران در تولید جهانی و درآمد رشد سرانه بر میزان جرائم اثر منفی و معنادار داشته اند. آثار سه شاخص ضریب شاخص جینی، فلاکت مجموع دو شاخص میزان بیکاری و تورم و شاخص اعتماد بایک وقفه مثبت و معنادار بوده است و با افزایش شکاف درآمدی (ضریب جینی)، بیکاری و تورم و کاهش اعتماد مردم در کشور، میزان جرائم افزایش می یابد و در نتیجه از امنیت اجتماعی کاسته می شود.

شیرخانی و واسعی (۱۳۹۰) در تحقیق سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی بین ایران و کره جنوبی به تفاوت های قابل توجه بین شاخص های اقتصادی بین دو کشور (دلایل عدم سرمایه گذاری در بخش مولد، بی اعتمادی مردم ایران به دولت، مدت زمان زیاد جهت طی شدن بروکراسی اداری) اشاره می کند.

عطوفی و جاویدان (۱۳۹۵) تحقیقی با موضوع اهمیت و جایگاه امنیت اقتصادی در توسعه پایدار اقتصادی انجام داده اند و به این نتیجه رسیدند که بی شک یکی از اساسی ترین ملزومات ایجاد توسعه پایدار اقتصادی است. یک نکته اصولی در خصوص امنیت اقتصادی، ایجاد باور وجود امنیت اقتصادی در میان تمامی لایه های اقتصادی و اجتماعی کشور است. وجود چنین باوری اثرات بسیار درخشانی در روند رو به رشد کشور خواهد داشت، اما برای برقراری امنیت

اقتصادی، لازم است قوانین روشن و شفافی در این زمینه وجود داشته باشد پس از آن وجود یک تشکیلات اجرایی ضروری به نظر می رسد که عهده دار اجرای این قوانین و مقررات شود که در این حوزه نیز دستگاه قضایی و نیروهای امنیتی (اعم از نیروی انتظامی و وزارت اطلاعات و...) حضور دارند. آنچه باقی می ماند ایجاد یک خواست و حرکت ملی برای برقراری امنیت اقتصادی در سراسر کشور است. پایش مستمر حرکت اقتصادی کشور در تمامی حوزه ها و زمینه ها، تدوین، تنظیم و تصویب قوانین، مقررات و آیین نامه های مفید، مؤثر و بروز متناسب با فعالیت های اقتصادی امروزی جهت برقراری امنیت در حوزه اقتصاد، حمایت دولت و دولتمردان از نیروهای امنیتی، ارائه آموزش های مفید و هدفمند در جهت توجیه هر چه بهتر این نیروها، چالاکی بیشتر دستگاه قضایی در رسیدگی دقیق و عادلانه به پرونده های مفاسد اقتصادی، از جمله اقداماتی است که می تواند فضای اقتصاد کشور را مملو از عطر امنیت ساخته و حرکت مستمر و روبه رشد آن را تسریع بخشد.

شفیعا (۱۳۹۵) تحقیقی با موضوع بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار اقتصاد محله انجام داد. این مقاله باهدف ارزیابی اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر توسعه پایدار اقتصادی در گروه فعالان اقتصادی محله غیررسمی شمیران نو واقع در منطقه ۴ شهرداری تهران طراحی شده است. روش تحقیق از نوع توصیفی پیمایشی تحلیلی است و برای جمع آوری داده ها از پرسشنامه استفاده شده است. هدف اصلی تحقیق ارزیابی سرمایه اجتماعی گروه تحقیق با توسعه پایدار اقتصادی محله ای است و هدف فرعی بررسی توانایی روش های سنجش مستقیم و غیرمستقیم سرمایه اجتماعی با توجه به داده های آماری است. داده های آماری نشان داد که دو روش متفاوت ارزیابی سرمایه اجتماعی توانایی سنجش این مفهوم را دارا می باشند و نتایج تائید نمود که میان سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار اقتصادی رابطه مثبت و معنی داری برقرار است؛ بنابراین سرمایه اجتماعی بالا وسیله ای برای افزایش پایداری اقتصاد محله ای بوده و انگیزه های اقتصادی گروه تحقیق عامل مؤثری برای چگونگی این تبدیل است.

بزی و حسین نژاد (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان سنجش پایدار اقتصادی و اجتماعی محلات شهری گرگان انجام دادند و به این نتیجه دست یافتند که از بین ۱۰ محله شهر گرگان؛ محلات ۵ و ۷ از نظر رتبه پایداری اجتماعی کاملاً ناپایدار هستند و بقیه محلات نیز در سطح نسبتاً ناپایداری هستند و از نظر پایداری اقتصادی، محله ۵ بالاترین رتبه از نظر سطح پایداری دارا می باشد و بقیه

محلات در زمره نسبتاً ناپایدار هستند.

صادق برزگر (۱۳۹۶) تحقیقی با موضوع تبیین پایداری اجتماعی - اقتصادی در شهرهای کوچک با رویکرد توسعه پایدار (نمونه: شهرهای کوچک شمال ایران) انجام داد. با توجه به فقدان مطالعه‌ای مناسب از میزان پایداری در شهرهای کوچک منطقه شمال کشور، این پژوهش با طرح این مسئله شکل گرفته که میزان پایداری اجتماعی - اقتصادی این شهرها در منطقه شمال تا چه سطحی است. برای ارزیابی میزان پایداری از روش مدل بارومتر پایداری و رادار پایداری استفاده شد. جامعه آماری این تحقیق شامل شهرهای کوچک استان‌های گیلان، مازندران و گلستان می‌شود که جمعیتی بین ۱۰ تا ۵۰ هزار نفر دارند. از این رو خانوارهای شهری به روش (تصادفی سیستماتیک) و ۱۲ شهر به روش (تصادفی خوشه‌ای) انتخاب شده است. نتایج حاصله بیانگر اختلاف و فاصله زیاد شاخص‌های پایداری اجتماعی - اقتصادی شهرهای کوچک شمال کشور با سطح استاندارد آن است که بیشترین ناپایداری مربوط به مؤلفه‌های ثبات اقتصادی و کیفیت زندگی به ترتیب با ارزش ۰/۳۸۳ و ۰/۳۸۲ است. از این رو در امر سیاست‌گذاری برای پایدارسازی ابعاد اجتماعی - اقتصادی، توجه به عواملی ضروری است که سبب افزایش کیفیت زندگی و رفاه اقتصادی در این شهرها می‌شود.

خورشیدی و کرمپور (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان تعامل بین سبک زندگی و توسعه پایدار (اقتصادی و اجتماعی) انجام داده و یافته‌ها نشان داد که میزان پایداری اجتماعی خانواده‌های روستایی، در حد پایین‌تر از حد متوسط است، اما پایداری اقتصادی توسعه خانواده‌های روستایی بالاتر از حد متوسط بوده است. در رابطه با پایداری سبک زندگی نیز، میزان پایداری سبک زندگی خانواده‌های روستایی در سطح پایین‌تر از حد متوسط بوده است که این پایداری در بُعد اقتصادی سبک زندگی نسبت به سایر ابعاد هفتگانه بیشتر بوده است؛ به عبارتی، توجه خانواده‌ها در سبک زندگی بیشتر روی مسائل اقتصادی بوده است. این نتایج مبنی بر میزان پایداری خانواده‌های روستایی در دو حوزه اقتصادی و اجتماعی از یک سو و سبک زندگی از سوی دیگر، دلالت بر این دارد که با افزایش پایداری در سبک زندگی خانواده‌ها، بر میزان پایداری توسعه آن‌ها افزوده می‌شود.

صادقی و زنجری (۱۳۹۸) در پژوهش الگوی فضایی نابرابری توسعه در مناطق ۲۲ گانه تهران به این نتیجه رسید که به دلیل فضاها نابرابری شهری بین مناطق، مناطق کم توسعه یافته در جنوب

و جنوب شرق و مناطق برخوردار شمال شهر تهران هستند

تحقیقات خارجی:

کرو (۲۰۰۲) در مطالعه که ارتباط بین وضعیت اقتصادی و امنیت اجتماعی انجام داد این گونه استدلال می کند که فقرا غالباً از احساس امنیت کمتری نسبت به اقشار بالاتر از خود (به لحاظ اقتصادی) برخوردارند. به این خاطر که فقرا به دلیل عدم توانایی مالی، نمی توانند تدابیر امنیتی لازم را در حفاظت از خود و اموالشان به عمل آورند. هم چنین فقرا به دلیل وابستگی بسیار به وسایل حمل و نقل عمومی بیش از سایر اقشار در موقعیت های مخاطره آمیز قرار می گیرند. علاوه بر این فقرا غالباً در محلاتی زندگی می کنند که میزان جرم آن بالاست. در نهایت فقرا فاقد شبکه های اجتماعی هستند تا از طریق آن بتوانند اثر قربانی شدن خود را کاهش دهند. و در مجموع این چهار عامل با افزایش آسیب پذیری این قشر احساس ناامنی را نیز در آن ها بالا می برند. و تحقق پایداری اقتصادی با تقویت شاخص های عدالت اقتصادی، ثبات اقتصادی و رفاه اقتصادی تا حدود بسیار زیادی می تواند احساس امنیت را در بین توده مردم به ویژه قشر محروم جامعه بالا برده و میزان رضایتمندی آن ها را ارتقا بخشد.

داس و پرامانیک (۲۰۰۷) به عواملی همچون فقدان مهارت های مدیریتی، کارآفرینی و بازاریابی، وجود قوانین و مقررات زائد، عدم دسترسی به دانش و اطلاعات و عدم دسترسی به منابع مالی را از جمله مهمترین موانع توسعه صنایع کوچک و متوسط هند میدانند و اظهار می دارد رفع بسیاری از این موانع و محدودیتها خارج از کنترل بنگاهها بوده و باید با خط مشی گذارها و برنامه ریزیهای مناسب دولتها از میان برداشته شوند.

دورن، آرتین و گوگان (۲۰۱۵) تحقیقی با موضوع اهداف توسعه ی پایدار راه های رسیدن به رفاه انجام دادند توسعه ی پایدار بواسطه ی رشد اقتصادی همراستا با نیازهای کلی توسعه ی انسانی و توازن اکولوژیکی پشتیبانی می شود. چندین نتیجه گیری مرتبط درخصوص توسعه ی پایدار وجود دارند که عبارتند از: توسعه ی پایدار یک هدف جهانی است؛ تحلیل توسعه ی پایدار بر یک رویکرد سیستمیک برای سیستم ۳ مسیره ی اقتصادی- اجتماعی اکولوژیکی دلالت دارد؛ توسعه ی پایدار بر تغییر عمیق قوه ی ذهنی سیستم اجتماعی دلالت دارد. بنابراین، قبول ایده های توسعه ی پایدار مستلزم تصدیق آن است که همه ی مدل های پیشین رشد اقتصادی دارای محدودیت ها و نقایصی هستند. بعنوان یک پاسخ برای نتیجه گیری های فوق می توان ۲

مقوله‌ی اهداف اقتصادی را به توسعه‌ی پایدار الحاق کرد. این اهداف عبارتند از: اهداف اجتماعی (رفاه و تساوی حقوق) و اهداف اقتصادی (منابع و نوع زیستی). سیرکی (۲۰۱۹) تحقیقی که در مورد اقتصاد ترکیه انجام داد این گونه بیان کرد که توسعه اقتصادی یکی از اهداف برجسته دولت‌های توسعه‌گرا، به ویژه اقتصادهای نوظهور است. در این میان توسعه اقتصادی برای کشورهایی که دارای کمبود منابع طبیعی هستند، دشواری‌های زیادی دارد، چرا که آنها نیازمند آنند که از دیگر ظرفیت‌های خود استفاده کنند. جمهوری ترکیه که در سال ۱۹۲۴ استقلال یافته، از جمله این کشورها است و در راهبرد اصلی خود که توسط بنیادگذار آن، آتاتورک، تدوین شده، در پی دستیابی به مدرنیته و توسعه اقتصادی بوده است. ترکیه با وضعیتی راهبردی، دو قاره آسیا و اروپا را به یکدیگر متصل کرده و راه ترانزیت اصلی این دو قاره به شمار می‌رود، وضعیتی که به آن جایگاه ویژه‌ای در منطقه خاورمیانه می‌دهد. اما با وجود این ظرفیت، این کشور تا دهه ۱۹۹۰، به علت کودتاهای متعدد ارتش، دارای ثبات سیاسی که پیش شرط توسعه اقتصادی می‌باشد، نبود. اما از این دهه به بعد، با پیدایش ثبات سیاسی و در چارچوب مجموعه‌ای از اصلاحات اقتصادی، توانست در راه توسعه اقتصادی، پیشرفت کند. نتیجه کلی مقاله نشان می‌دهد که ترکیه با انجام اصلاحات ساختاری در نهادهای اقتصادی خود و نیز همگرایی با نظام بین‌الملل و نهادهای اقتصادی بین‌المللی، چنانکه شاخص‌های اصلی اقتصادی این کشور نشان می‌دهد، در روند توسعه اقتصادی و ادغام در اقتصاد جهانی، موفق بوده است.

چوگوویل (۲۰۱۶) در مقاله خود با عنوان توسعه محله‌های پایدار، ضمن بیان تئوری‌هایی در مورد محله و تعریف آن، به پایداری محله‌های شهر ریاض عربستان می‌پردازد. وی به رشد شهرنشینی این شهر، کمبود تسهیلات عمومی همچون مدارس و فضاهای سبز در محله‌ها و عدم انطباق با نقشه اصلی که برای شهر درست کرده‌اند، می‌پردازد. همچنین وی معیارهای یک محله پایدار را در پایداری اقتصادی، اجتماعی، فناوری و محیط زیست می‌داند. بهترین نمونه از اقدامات انجام شده در خصوص توسعه پایدار شهری، طرح جامع توسعه پایدار شهری کوریتابای برزیل است.

روش تحقیق

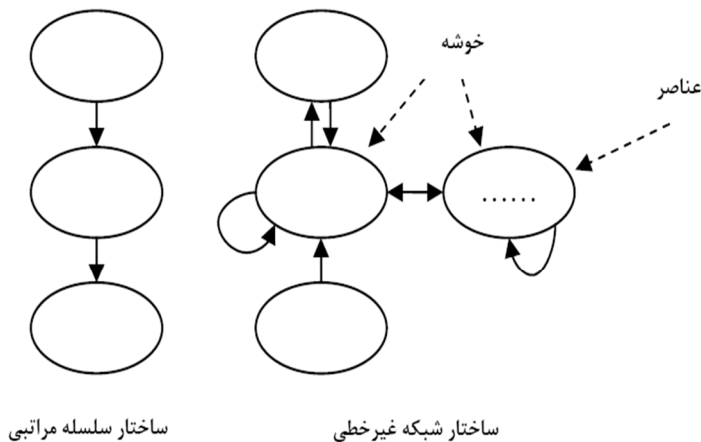
پژوهش حاضر بر حسب هدف در حیطه پژوهش‌های کاربردی جای می‌گیرد. همچنین از نظر

گردآوری اطلاعات در حیطه پژوهش های پیمایشی قرار می گیرد. پیمایش پژوهشی است که بر اساس انتخاب نمونه ی تصادفی و معرف از افراد جامعه پژوهش و پاسخ آن ها به یک مجموعه پرسش با استفاده از پرسشنامه، نظرسنجی و یا روش های دیگر به مطالعه وضع موجود اعم از نگرش ها، عقیده ها، رفتارها و بطور کلی استخراج اطلاعات درباره فرضیه ها، می پردازد (سرمد و دیگران، ۱۳۹۸). جامعه آماری پژوهش حاضر ۳۴۳ عضو شامل دبیران و اعضای معتمد محله (۱۳ عضو شورایی)، مدیران محلات، مسئولین خانه های سلامت، مسئولین پایگاه های مشاوره و سلامت، معاونین فرهنگی کلاتری ها، مدیران اداره نوسازی بافت فرسوده محلات اتابک و مینابی، خبرنگاران شهرداری تهران که شامل (مدیر کل اداره فرهنگی معاونت اجتماعی، مدیر ستاد مدیریت محله؛ جانشین مدیر عامل سازمان نوسازی؛ شهرداران نواحی، مدیران ادارات اجتماعی و شهرسازی نواحی، معاون شهرسازی و اجتماعی، شهردار منطقه ۱۵) است. این پژوهش در خصوص ارزیابی شاخص های توسعه محلات از منظر پایداری اقتصادی می باشد و نتیجه کار جهت ارائه به مدیریت شهری جهت توسعه محلات بسیار مناسب است. به همین دلیل باید پرسشنامه توسط افراد متخصص محلات تکمیل گردد. در این پژوهش با فرض یکسان بودن وزن شاخص های پایداری اجتماعی و با هدف شناخت و ارزیابی پایداری اقتصادی، از روش مدل تحلیل شبکه ANP استفاده شد. در این پژوهش همچنین هدف رتبه بندی ۲۰ محله (شوش، مظاهری، مینابی، ولیعصر، طیب، مطهری، اتابک، ابوزر، هاشم آباد، کیانشهر شمالی، کیانشهر جنوبی، بروجردی، مشیریه، رضویه، افسریه شمالی، افسریه جنوبی، مسعودیه، والفجر، مسگرآباد و خاور شهر) از نظر شاخص های اقتصادی بود. که جهت رتبه بندی محلات از تکنیک تاپسیس استفاده شد.

معرفی روش تحلیل شبکه: ساعتی در سال ۱۹۸۰، روش گسترش یافته ای تحت عنوان فرآیند تحلیل شبکه ای (ANP) را ارائه نمود. در واقع، ANP را به عنوان تعمیمی از AHP ارائه کرد. در دنیای واقعی، نمی توان بسیاری از مسائل تصمیم گیری چندمعیاره را به دلیل وابستگی های درونی و بیرونی و روابط و تعاملات میان عناصر خوشه ها در سطوح تصمیم گیری، به صورت ساختار سلسله مراتبی در نظر گرفت. بنابراین ANP با چارچوب جامع و فراگیر می تواند تمامی تعاملات و روابط میان سطوح تصمیم گیری را که تشکیل یک ساختار شبکه ای می دهد در نظر بگیرد. در سال های اخیر، روش ANP به صورت مشروح و مبسوطی در بحث تصمیم

گیری های چند منظوره و برای حل مسائل پیچیده تصمیم گیری مطرح شده است. رویکرد بازخوردی ANP، ساختار سلسله مراتبی را با ساختار شبکه ای جایگزین کرده است چرا که ساختار سلسله مراتبی با روابط خطی بالا به پایین نمی تواند در مورد سیستم های پیچیده مناسب باشد. در روش ANP جای گزینه ها و معیارها می تواند عوض شود یعنی گزینه ها نیز می توانند به عنوان معیارها مطرح گردند. تفاوت ساختاری ANP و AHP به شرح شکل زیر می باشد:

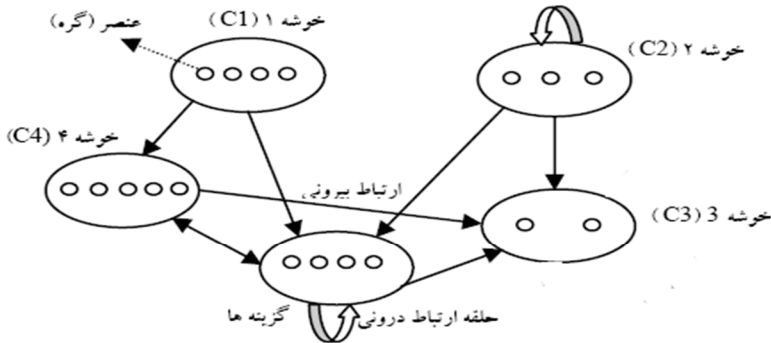
شکل شماره (۱) - تفاوت ساختاری ANP و AHP

تفاوت ساختار سلسله مراتبی (خطی) با ساختار شبکه (غیرخطی)

شکل (۲) ساختار یک شبکه ANP را نشان می دهد. خوشه ها معرف سطوح تصمیم گیری اند و خطوط مستقیم یا کمان ها تعاملات میان سطوح تصمیم گیری را نشان می دهند. جهت کمان ها وابستگی را مشخص می کند و حلقه ها نیز وابستگی درونی عناصر هر خوشه را نشان می دهند (اسفندیار: ۱۳۹۰)

شکل شماره (۲) - ساختار شبکه ای ANP

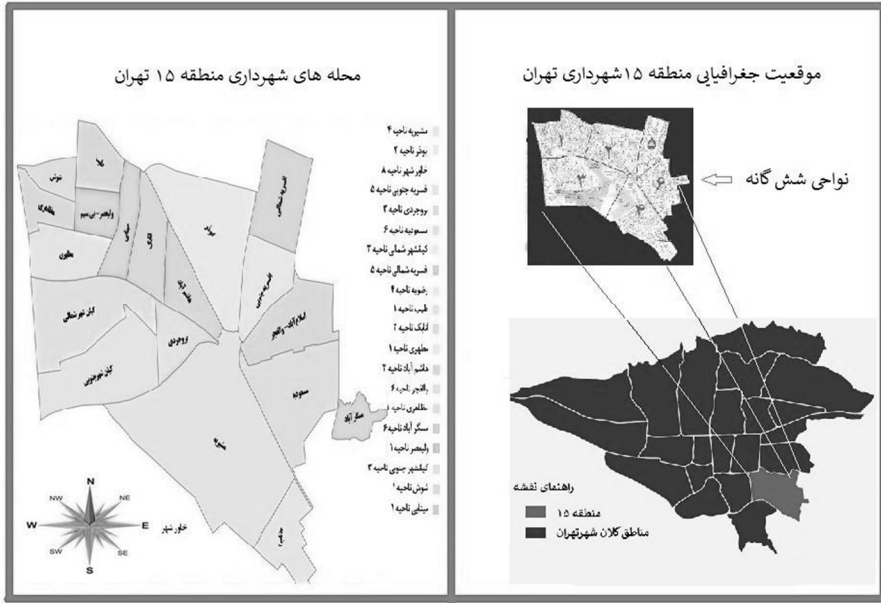

قلمرو مکانی پژوهش:

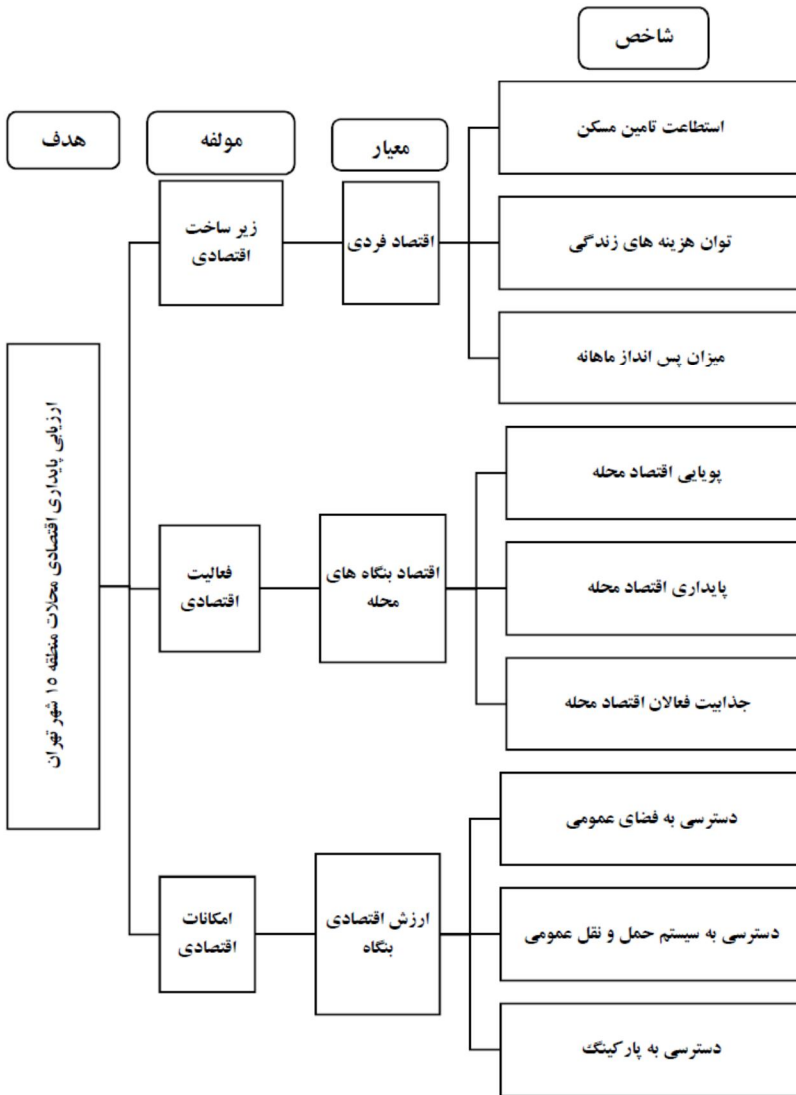
مساحت منطقه ۱۵ بالغ بر ۶ هکتار است که حدود ۵.۵ درصد مساحت شهر تهران می باشد. ضمناً مساحت حریم استحفاظی شهر تهران در ارتباط با شهرداری منطقه ۱۵ بالغ بر ۱۶۵۰۰ هکتار (۶.۱۴ درصد مساحت کل حریم استحفاظی شهر تهران) است. این منطقه از شمال به پادگان قصر فیروزه، ۴۵ متری آهنگ، خیابان خاوران و شوش شرقی و از غرب به خیابان فدائیان اسلام و از جنوب به خیابان دولت آباد، کوه بی بی شهربانو و کارخانه سیمان و از شرق به کوه های شرقی تهران و حد شرقی اراضی افسریه منتهی می شود. بخشی از محدوده منطقه نیز در حریم شهر واقع است. جمعیت آن، براساس آمار سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۵ حدود ۶۵۹۴۶۸ هزار نفر و ۲۰۹۱۴۱ هزار خانوار است. شهرداری منطقه ۱۵ محدوده ی خدماتی خود را میان ۷ ناحیه تقسیم کرده است که محدوده ۶ ناحیه خدمات شهری در داخل محدوده مصوب طرح جامع شهر تهران و محدوده ی ۱ ناحیه (ناحیه خاورشهر) خارج از این محدوده و داخل محدوده ی حریم استحفاظی شهر و به صورت منفصل از منطقه قرار دارد. علاوه بر تقسیمات ناحیه ای، شهرداری منطقه ۱۵ بر حسب آشنایی با محلات و اوضاع جمعیتی ساکنین و در راستای تشکیل انجمن های

شورایاری به ۲۰ محله تقسیم شده است (برگرفته از سایت شهرداری، ۱۳۹۵)

نقشه جغرافیایی منطقه ۱۵

مدل مفهومی تحقیق

یافته های تحقیق

برای استخراج مدل پایداری اقتصادی، بر اساس تحقیقاتی که محقق انجام داد به این نتیجه رسید که تامین مسکن، شرایط واحدهای تجاری و مسکونی و ودر دسترس بودن سرویس های پایه شهری مورد تاکید از لجاظ پایداری اقتصادی در محلات قرار گرفته است. از سویی پایداری و

خودکفایی اقتصادی محلی و شرایط درآمدی و پس انداز اقتصادخانوارها به عنوان مولفه های فردی به حساب می آید. برخی تحقیقات شاخص های کیفیت مسکن و سطح دسترسی به زیر ساخت های شهری را در حالی که جزیی از مولفه های محیطی می دانند در ارتباط تنگاتنگ با مولفه های اقتصادی معرفی کرده اند. زیرا پیش بینی برای توان اقتصادی فردی به حساب می آیند.

بنابراین برای طراحی مدل پایداری اقتصادی سه معیار اصلی شرایط اقتصادی فعالان اقتصادی، اقتصاد بنگاه های محله و ارزش اقتصادی بنگاه ها ارزیابی گردید. سازه پایداری اقتصادی توسط سه مولفه با اهمیت وضعیت اقتصادی فعالان اقتصادی برای نمایش شرایط اقتصادی خانوارها، اقتصاد بنگاه های محله برای نمایش پایداری و پویایی اقتصاد بنگاه های محله، و ارزش اقتصادی بنگاه ها برای نمایش ارزشمندی بنگاه های کسب و کار محله مورد سنجش قرار گرفته است.

برای تعیین شاخص ها ۳ مولفه (زیر ساخت اقتصادی، امکانات اقتصادی، فعالیت اقتصادی) و ۳ معیار (اقتصاد فردی، اقتصاد بنگاه های محلی، ارزش اقتصادی بنگاه)، از نظر چند تن از کارشناسان و صاحب نظران استفاده شد. وقتی شاخص ها مورد تأیید قرار گرفت طی پرسشنامه از خبرگان خواسته شد که بر اساس طیف ۱ تا ۵ لیکرت (۱=اهمیت خیلی کم، ۲=اهمیت کم، ۳=اهمیت متوسط، ۴=اهمیت زیاد، ۵=اهمیت خیلی زیاد) به هر شاخص امتیاز دهند. میانگین امتیازات بالاتر از ۳ شد بنابراین تمامی شاخص ها مورد تأیید خبرگان است.

بعد از شناسایی و تأیید عوامل و تعیین روابط درونی بین آنها، جهت تعیین اهمیت و وزن آنها از روش تحلیل فرایند شبکه ای ANP استفاده شد. بعد از تکمیل ماتریس های مقایسات زوجی، نرخ ناسازگاری هر کدام محاسبه شد که همگی کمتر از ۰.۱ بود که نشان از ثبات و سازگار بودن ماتریس ها دارد.

نتیجه مقایسات زوجی ۳ معیار اصلی از میانگین نظرات خبرگان نرخ ناسازگاری این مقایسه زوجی برابر با ۰.۰۰۴ می باشد و چون کمتر از ۰.۱ است نشان از سازگاری قابل قبول این مقایسه زوجی دارد. این مقایسه در جدول شماره یک قابل مشاهده است.

جدول شماره (۱) - مقایسه زوجی معیارهای اصلی (نرخ ناسازگاری: ۰.۰۰۴)

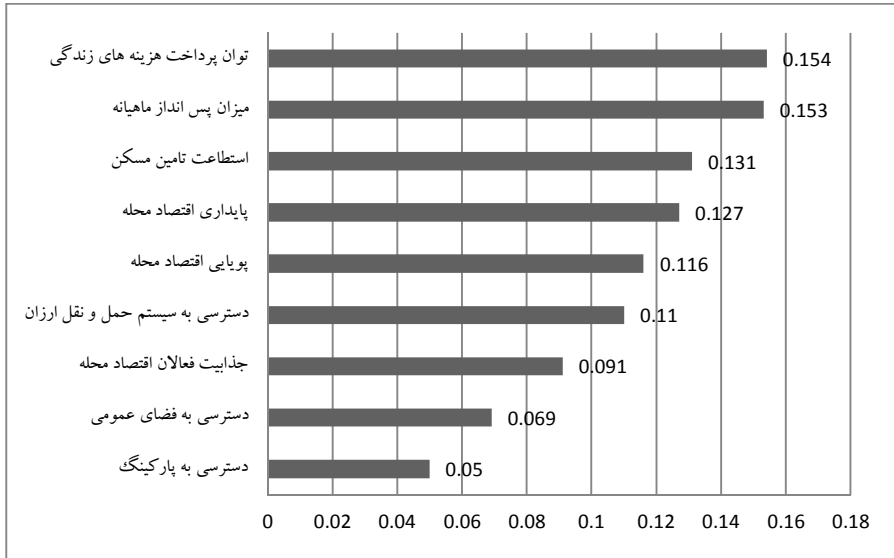
	EI	EA	FE
EI زیر ساخت اقتصادی	۱	۰.۰۸۹۹	۰.۰۸۰۹
EA فعالیت اقتصادی	۱.۱۱۲	۱	۰.۸۹۴
FE امکانات اقتصادی	۱.۲۳۶	۱.۰۱۶	۱

مقایسه زوجی معیارها با فرض ثابت ماندن زیر ساخت اقتصادی (نرخ ناسازگاری: ۰.۰۱)، مقایسه زوجی معیارها با فرض ثابت ماندن فعالیت اقتصادی (نرخ ناسازگاری: ۰.۰۰۹)، مقایسه زوجی معیارها با فرض ثابت ماندن امکانات اقتصادی (نرخ ناسازگاری: ۰.۰۰۹)، یافته‌ها حاکی از آن است که در بین شاخص های اقتصادی، توان پرداخت هزینه های زندگی با وزن ۰.۱۵۴ رتبه اول، میزان پس انداز ماهیانه با وزن ۰.۱۵۳ رتبه دوم و استطاعت تأمین مسکن با وزن ۰.۱۳۱ رتبه سوم را در بین شاخص های پایداری اقتصادی کسب کرده است. در جدول زیر اوزان نهایی شاخص اقتصادی مشاهده می شود.

جدول شماره (۲) - اوزان نهایی شاخص های اقتصادی

رتبه	وزن نرمال	وزن حاصل از سوپر ماتریس	کد	نام شاخص
۳	۰.۰۳۱	۰.۰۰۹۹	AH	استطاعت تأمین مسکن
۱	۰.۱۵۴	۰.۰۱۱۷	CL	توان پرداخت هزینه های زندگی
۲	۰.۱۵۳	۰.۰۱۱۶	MS	میزان پس انداز ماهیانه
۵	۰.۱۱۶	۰.۰۰۸۸	DNE	پویایی اقتصاد محله
۴	۰.۱۲۷	۰.۰۰۹۶	SNE	پایداری اقتصاد محله
۷	۰.۰۹۱	۰.۰۰۶۹	ANEA	جذابیت فعالان اقتصاد محله
۸	۰.۰۶۹	۰.۰۰۵۲	APS	دسترسی به فضای عمومی
۶	۰.۱۱۰	۰.۰۰۸۴	APT	دسترسی به سیستم حمل و نقل ارزان
۹	۰.۰۵۰	۰.۰۰۳۸	PA	دسترسی به پارکینگ

شکل شماره (۳) - وزن و رتبه شاخص های اقتصادی

و سپس بعد از ارزیابی شاخص های اقتصادی و اجتماعی از طریق روش ANP محقق تصمیم گرفت که بر اساس پرسشنامه ها و نظرات خبرگان، محلات نیز رتبه بندی شود که از طریق روش تاپسیس است. اولین گام در روش تاپسیس تشکیل ماتریس تصمیم است. ماتریس تصمیم این روش یک ماتریس سطری ستونی است که شاخص ها (۹ شاخص اقتصادی) در ستون و گزینه ها (۲۰ محله تهران) در سطر قرار گرفت. این ماتریس تصمیم با استفاده از طیف لیکرت (خیلی ضعیف، ضعیف، متوسط، خوب و خیلی خوب) تکمیل شد. پس از آن نرمال سازی و وزن دار کردن ماتریس تصمیم انجام شد. و بعد تعیین ایده آل های مثبت و منفی ایده آل در این گام، برای هر معیار ایده آل های مثبت (A+) و منفی (A-) را تعیین شد. ایده آل مثبت برابر با بزرگترین درایه ستون معیار و ایده آل منفی برابر با کوچکترین درایه ستون معیار ماتریس وزن دار است. هر چقدر شاخص به معیار ایده آل مثبت نزدیکتر باشد رتبه بالاتری دارد و هر قدر به معیار ایده آل منفی نزدیکتر باشد رتبه کمتری دارد. بعد از طی فرایند روش تاپسیس نتیجه ذیل در خصوص رتبه بندی محلات به دست آمد:

با روش تاپسیس محلات منطقه ۱۵ رتبه بندی شد و در جدول شماره ۴ رتبه بندی محلات و در

جدول شماره ۵ رتبه بندی نهایی محلات نشان داده شده است: یافته‌ها نشان داد که بر حسب معیارهای اقتصادی، ابوذر ناحیه ۲ رتبه اول را کسب کرده است، افسریه جنوبی ناحیه ۵ رتبه دوم و مشیریه ناحیه ۴ رتبه سوم را کسب کرده است.

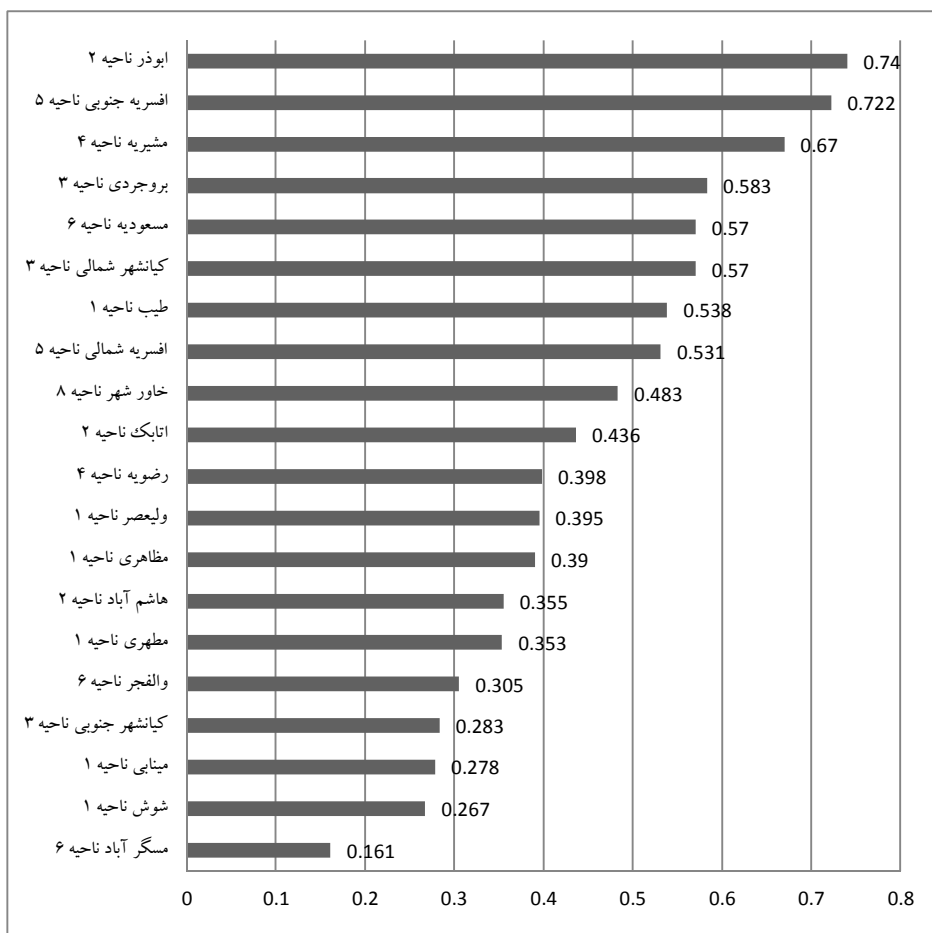
جدول شماره (۳) - ماتریس نرمال وزن دار تاپسیس

C31-3	C31-2	C31-1	C21-3	C21-2	C21-1	C11-3	C11-2	C11-1	
۰.۰۰۴	۰.۰۲۰	۰.۰۱۵	۰.۰۱۴	۰.۰۱۹	۰.۰۰۹	۰.۰۲۷	۰.۰۲۸	۰.۰۲۱	شوش ناحیه ۱
۰.۰۰۹	۰.۰۲۷	۰.۰۱۵	۰.۰۱۴	۰.۰۱۹	۰.۰۱۸	۰.۰۲۷	۰.۰۴۲	۰.۰۲۱	مظاهری ناحیه ۱
۰.۰۰۹	۰.۰۲۷	۰.۰۱۵	۰.۰۱۴	۰.۰۲۹	۰.۰۲۷	۰.۰۲۷	۰.۰۲۸	۰.۰۲۱	ولیعصر ناحیه ۱
۰.۰۰۴	۰.۰۲۷	۰.۰۱۵	۰.۰۱۴	۰.۰۲۹	۰.۰۲۷	۰.۰۴۱	۰.۰۴۲	۰.۰۳۲	طب ناحیه ۱
۰.۰۰۴	۰.۰۲۰	۰.۰۱۰	۰.۰۱۴	۰.۰۱۹	۰.۰۱۸	۰.۰۲۷	۰.۰۲۸	۰.۰۲۱	میانی ناحیه ۱
۰.۰۰۹	۰.۰۲۰	۰.۰۱۰	۰.۰۲۱	۰.۰۲۹	۰.۰۱۸	۰.۰۲۷	۰.۰۲۸	۰.۰۲۱	مطهری ناحیه ۱
۰.۰۱۸	۰.۰۳۴	۰.۰۲۵	۰.۰۲۸	۰.۰۲۹	۰.۰۲۷	۰.۰۵۵	۰.۰۵۵	۰.۰۴۳	ابوذر ناحیه ۲
۰.۰۱۳	۰.۰۲۷	۰.۰۱۰	۰.۰۲۱	۰.۰۲۹	۰.۰۲۷	۰.۰۲۷	۰.۰۲۸	۰.۰۳۲	اتابک ناحیه ۲
۰.۰۰۹	۰.۰۲۷	۰.۰۲۰	۰.۰۲۱	۰.۰۱۹	۰.۰۱۸	۰.۰۲۷	۰.۰۲۸	۰.۰۲۱	هاشم آباد ناحیه ۲
۰.۰۰۹	۰.۰۲۷	۰.۰۱۵	۰.۰۲۱	۰.۰۲۹	۰.۰۲۷	۰.۰۴۱	۰.۰۴۲	۰.۰۳۲	کیانشهر شمالی ناحیه ۳
۰.۰۰۹	۰.۰۲۰	۰.۰۱۰	۰.۰۱۴	۰.۰۱۹	۰.۰۱۸	۰.۰۲۷	۰.۰۲۸	۰.۰۲۱	کیانشهر جنوبی ناحیه ۳
۰.۰۱۸	۰.۰۲۷	۰.۰۱۵	۰.۰۲۱	۰.۰۲۹	۰.۰۲۷	۰.۰۴۱	۰.۰۴۲	۰.۰۳۲	بروجردی ناحیه ۳
۰.۰۰۹	۰.۰۲۰	۰.۰۲۵	۰.۰۲۱	۰.۰۳۸	۰.۰۳۶	۰.۰۴۱	۰.۰۴۲	۰.۰۴۳	مشیریه ناحیه ۴
۰.۰۱۳	۰.۰۲۰	۰.۰۲۰	۰.۰۱۴	۰.۰۲۹	۰.۰۲۷	۰.۰۲۷	۰.۰۲۸	۰.۰۲۱	رضویه ناحیه ۴
۰.۰۰۴	۰.۰۲۷	۰.۰۱۵	۰.۰۲۸	۰.۰۳۸	۰.۰۳۶	۰.۰۲۷	۰.۰۲۸	۰.۰۳۲	افسریه شمالی ناحیه ۵
۰.۰۰۴	۰.۰۲۷	۰.۰۱۵	۰.۰۳۵	۰.۰۴۸	۰.۰۴۵	۰.۰۴۱	۰.۰۴۲	۰.۰۳۲	افسریه جنوبی ناحیه ۵
۰.۰۰۹	۰.۰۲۷	۰.۰۱۵	۰.۰۲۸	۰.۰۳۸	۰.۰۳۶	۰.۰۴۱	۰.۰۲۸	۰.۰۲۱	مسعودیه ناحیه ۶
۰.۰۱۳	۰.۰۲۰	۰.۰۱۵	۰.۰۱۴	۰.۰۱۹	۰.۰۱۸	۰.۰۲۷	۰.۰۲۸	۰.۰۲۱	والفجر ناحیه ۶
۰.۰۱۸	۰.۰۱۴	۰.۰۰۵	۰.۰۰۷	۰.۰۱۰	۰.۰۰۹	۰.۰۱۴	۰.۰۱۴	۰.۰۳۲	مسگر آباد ناحیه ۶
۰.۰۱۸	۰.۰۲۰	۰.۰۱۰	۰.۰۱۴	۰.۰۱۹	۰.۰۱۸	۰.۰۴۱	۰.۰۴۲	۰.۰۴۳	خاور شهر ناحیه ۸

جدول شماره (۴) - رتبه‌بندی نهایی محلات

رتبه	امتیاز نهایی	فاصله تا ایده آل منفی	فاصله تا ایده آل مثبت	
۱۹	۰.۲۶۷	۰.۰۲۶	۰.۰۷۱	شوش ناحیه ۱
۱۳	۰.۳۹۰	۰.۰۳۸	۰.۰۶۰	مظاهری ناحیه ۱
۱۲	۰.۳۹۵	۰.۰۳۸	۰.۰۵۸	ولیعصر ناحیه ۱
۷	۰.۵۳۸	۰.۰۵۲	۰.۰۴۴	طیب ناحیه ۱
۱۸	۰.۲۷۸	۰.۰۲۶	۰.۰۶۸	مینایی ناحیه ۱
۱۵	۰.۳۵۳	۰.۰۳۳	۰.۰۶۱	مطهری ناحیه ۱
۱	۰.۷۴۰	۰.۰۷۷	۰.۰۲۷	ابوذر ناحیه ۲
۱۰	۰.۴۳۶	۰.۰۴۱	۰.۰۵۳	اتابک ناحیه ۲
۱۴	۰.۳۵۵	۰.۰۳۴	۰.۰۶۲	هاشم آباد ناحیه ۲
۵	۰.۵۷۰	۰.۰۵۳	۰.۰۴۰	کیانشهر شمالی ناحیه ۳
۱۷	۰.۲۸۳	۰.۰۲۶	۰.۰۶۷	کیانشهر جنوبی ناحیه ۳
۴	۰.۵۸۳	۰.۰۵۵	۰.۰۳۹	بروجردی ناحیه ۳
۳	۰.۶۷۰	۰.۰۶۵	۰.۰۳۲	مشیریه ناحیه ۴
۱۱	۰.۳۹۸	۰.۰۳۸	۰.۰۵۸	رضویه ناحیه ۴
۸	۰.۵۳۱	۰.۰۵۳	۰.۰۴۷۰	افسریه شمالی ناحیه ۵
۲	۰.۷۲۲	۰.۰۷۴	۰.۰۲۹	افسریه جنوبی ناحیه ۵
۶	۰.۵۷۰	۰.۰۵۷	۰.۰۴۳	مسعودیه ناحیه ۶
۱۶	۰.۳۰۵	۰.۰۲۹	۰.۰۶۵	والفجر ناحیه ۶
۲۰	۰.۱۶۱	۰.۰۱۷	۰.۰۸۹	مسگر آباد ناحیه ۶
۹	۰.۴۸۳	۰.۰۴۹	۰.۰۵۳	خاور شهر ناحیه ۸

شکل شماره (۴) - رتبه بندی نهایی محلات با در نظر گرفتن معیارهای اقتصادی

بحث و نتیجه گیری تحلیلی

توسعه شهری پایدار بر این اصل استوار است که فضای یک شهر، در درون محله شکل می گیرد و بر پایه آن تداوم پیدا می کند. توسعه پایدار کوچکترین پاره شهری، توسعه پایدار محله ای است. توسعه پایدار در مقیاس محله به معنای ارتقای کیفیت زندگی در آن و شامل همه ویژگی ها و اجزای زیست محیطی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بدون ایجاد مانعی برای نسل آینده است. ابعاد پایداری اقتصادی با توجه به اینکه توسعه اقتصادی عبارت است از فرایند رشد کل بر

درآمد، اقتصاد عامل اصلی توسعه یافتگی محسوب می شود؛ به همین علت، کشورهای جهان سوم در صورتی می توانند توسعه پیدا کنند که به این اصل مهم توجه کنند. سیاست گذاری های اقتصادی باید به گونه ای باشد که نوعی توازن و انسجام اقتصادی در محلات مناطق تهران به وجود آید، تا با رشد و توسعه اقتصادی هماهنگ مدیریت شهری بتواند اختلافات توسعه اقتصادی محلات را برطرف کند. پایداری محلات و توسعه محله ای درصدد است تا با دستیابی به اهداف توسعه پایدار در مقیاس اجتماعات محله ای و اجزای سازنده محیط شهری، نتایج توسعه پایدار را به صورت ملموس و قابل ارزشیابی درآورد. یافته ها و نتایج به دست آمده از تحلیل داده ها، در ادامه به اختصار بیان شده است.

در خصوص شاخص های پایداری اقتصادی، شاخص استطاعت تأمین مسکن (ساکنین محله ابوذر بالاترین رتبه و ساکنین محله شوش پایین ترین رتبه)، شاخص توان هزینه های زندگی (محله ابوذر بالاترین رتبه، محله مسگرآباد پایین ترین رتبه)، شاخص میزان پس انداز ماهیانه (محله ابوذر بالاترین رتبه، محله شوش پایین ترین رتبه)، شاخص پویایی اقتصاد محله (محله افسریه جنوبی بالاترین رتبه، محله شوش پایین ترین رتبه)، شاخص پایداری اقتصاد محله (محله افسریه جنوبی بالاترین رتبه، محله مسگرآباد پایین ترین رتبه)، شاخص جذابیت فعالان اقتصادی (افسریه جنوبی بالاترین رتبه، مسگرآباد پایین ترین رتبه)، شاخص دسترسی به فضای عمومی (مشیریه بالاترین رتبه، مسگرآباد پایین ترین رتبه)، شاخص دسترسی به حمل و نقل ارزان (محله ابوذر بالاترین رتبه، محله مسگرآباد پایین ترین رتبه)

یافته ها حاکی از آن است که در بین شاخص های اقتصادی، توان پرداخت هزینه های زندگی با وزن ۰.۱۵۴، رتبه اول، میزان پس انداز ماهیانه با وزن ۰.۱۵۳، رتبه دوم و استطاعت تأمین مسکن با وزن ۰.۱۳۱، رتبه سوم را در بین شاخص های پایداری اقتصادی کسب کرده است. با روش تاپسیس محلات منطقه ۱۵ رتبه بندی شد و یافته ها نشان داد که بر حسب معیارهای اقتصادی، ابوذر ناحیه ۲ رتبه اول را کسب کرده است، افسریه جنوبی ناحیه ۵ رتبه دوم و مشیریه ناحیه ۴ رتبه سوم را کسب کرده است

از لحاظ پایداری اقتصادی پس از بررسی ها و تحقیقات صورت گرفته محلات ابوذر با رتبه ۰.۷۴، افسریه جنوبی با رتبه ۰.۷۲ و مشیریه با رتبه ۰.۶۷ به ترتیب بالاترین رتبه ها را در بین محلات منطقه ۱۵ از لحاظ اقتصادی کسب کردند و محلات مسگرآباد با رتبه ۰.۱۶، شوش با رتبه

۰.۲۶، مینایی با رتبه ۰.۲۷ به ترتیب پایین ترین رتبه از لحاظ اقتصادی در بین محلات هستند . محله ابوذر به علت موقعیت جغرافیایی و امکانات ورزشی و فرهنگی و همچنین زیر ساخت مناسب شهری و دسترسی مناسب به وسایل حمل و نقل عمومی ارزان جذب سرمایه گذاری بالا داشته است . محله افسریه جنوبی از لحاظ پایداری اقتصادی در موقعیت خوبی قرار دارد و بیست متری افسریه موقعیت تجاری مناسبی دارد و جذب سرمایه گذاری بالا داشته است . در محله مشیریه پارک آبی در بوستان آزادگان سال ۸۸ ساخته شد . اما به دلیل عدم نگهداشت مناسب در حال حاضر غیر فعال می باشد و متروکه شده است . سازمان ورزش شهرداری با مشارکت بخش خصوصی می تواند رونق اقتصادی به این محله و محلات همجوار بدهد همچنین احداث فروشگاههای بزرگ زنجیره ای نیاز شهروندان می باشد. محله مسگرآباد با توجه به اینکه در انتهایی ترین نقطه ناحیه ۶ قرار گرفته و به نوعی جزو حریم منطقه ۱۵ می باشد . ساکنان محله از ابتدایی ترین امکانات محروم هستند در آنجا ساکنین بیشتر به پرورش دام پرداخته اند . با توجه به اینکه دام های اهلی در آن محله زیاد هست . و همچنین زمین باز نیز با وسعت زیاد وجود دارد . شهرداری با مشارکت صنعت گردشگری می تواند آن محله را تبدیل به یک تفرجگاه نماید و همچنین مکان مناسب بهداشتی جهت پرورش دام فراهم نماید تا به رونق اقتصاد محله کمک شود.

متناسب با نتایج این پژوهش و مصاحبه با مدیران شهرداری می توان پیشنهادهایی در این خصوص ارائه داد:

۱- با توجه به اینکه شاخص توان پرداخت هزینه های زندگی با رتبه 0.154 و میزان پس انداز ماهیانه با رتبه ۰/۱۵۳ مهمترین تاثیر در پایداری اقتصادی محلات دارد پیشنهاد می گردد که شهرداری با حمایت دولت اقدام به ساخت بنگاه های کوچک تولیدی جهت راه اندازی تولیدی های کسب و کار نماید که این امر سبب پایداری و پویایی اقتصاد محلات و ارتقا میزان درآمد خانوارها و توان پرداخت هزینه های زندگی می شود.

۲- با توجه به اینکه محله مسگرآباد با رتبه ۰/۱۶۱ پایین ترین رتبه از لحاظ پایداری اقتصادی در بین محلات دارد . این محله در حومه منطقه قرار گرفته و قبلا ده مسگرآباد بوده است و دارای فضای سبز زیادی می باشد پیشنهاد می گردد شهرداری با مشارکت صنعت گردشگری آن را تبدیل به یک تفرجگاه نماید و همچنین زیرساخت مناسب بهداشتی جهت پرورش دام فراهم

نماید تا به رونق اقتصاد محله کمک شود.

۳- شاخص استطاعت تامین مسکن با رتبه ۰/۱۳۱ میزان تاثیرگذاری مهمی در پایداری اقتصادی محلات دارد. پیشنهاد می‌گردد. در محلات اتابک، شوش، هاشم آباد زمینهای بایری وجود دارد که شهرداری می‌تواند با جذب سرمایه گذار و حمایت از آن با ارائه بسته های تشویقی (عدم دریافت هزینه مجوز پروانه ساخت، ارائه وام های کم بهره) اقدام به ساخت واحدهای کوچک نماید و با قیمت مناسب در اختیار افراد نیازمند قرار دهد.

۴- تامین اعتبار کافی از سوی دولت جهت نوسازی و تجمیع پلاک‌های فرسوده در محلات کم برخوردار سبب به وجود آمدن یک هدف اقتصادی در سطح ملی و سبب رونق ساختمان سازی می‌شود. بنابراین با بهره‌وری از سرمایه بخش خصوصی و اراضی شهروندان، سبب ایجاد اشتغال در جهت رفع بیکاری و کسب درآمد می‌شود.

۵- جهت بهسازی و بازسازی بافت فرسوده باید در سطح وسیعی اراضی را آزاد کرده و به خدمات، تأسیسات، تجهیزات و معابر بر اساس استانداردها اختصاص دهند، زیرا در صورت عدم هزینه باز این محلات تبدیل به محلات پرتراکم که فقط ساختمان نو دارند خواهند شد.

۶- جهت بهسازی و بازسازی بافت فرسوده باید در سطح وسیعی اراضی را آزاد کرده و به خدمات، تأسیسات، تجهیزات و معابر بر اساس استانداردها اختصاص دهند، زیرا در صورت عدم هزینه باز این محلات تبدیل به محلات پرتراکم که فقط ساختمان نو دارند خواهند شد.

۷- در محلات کم برخوردار منطقه سازمان نوسازی شهرداری تهران با تعریف پروژه های خدماتی و اقتصادی از طریق تعامل با ساکنان، برنامه ریزی جهت اجرای پروژه های پیشگام و پروژه های مسکن امید، احداث پاتوق های محلی، ایجاد فضای کسب و کار، پارکینگ طبقاتی، کلابتری، فضای سبز با هدف الگوسازی و ارتقاء کیفیت محیطی و زندگی برای اراضی رها شده و پروژه های نیمه تمام واقع در محدوده بافت های فرسوده منطقه ۱۵ تدوین نماید.

۸- با ایجاد رونق اقتصادی و راه اندازی تولیدی های کسب و کار سبب پایداری و پویایی اقتصاد محلات و ارتقا میزان درآمد خانوارها و توان پرداخت هزینه های زندگی می‌شود.

۹- مشارکت شهروندان در اجرای طرح های شهرداری در سطح محلات بر اساس تحقیق صورت گرفته بالا می‌باشد بنابراین پیشنهاد می‌گردد قبل از اجرای هر طرح و پروژه ای از نظرات شهروندان جهت اثربخشی پروژه و جذب اعتماد استفاده گردد.

- ۱۰- فراهم ساختن زیر ساخت های اقتصادی و حمایت از کسب و کارهای خانگی
- ۱۱- رونق دادن به راسته لوسترفروشی ها در محله اتابک و ایجاد رونق اقتصادی با زیبایی بصری، ترمیم سنگ فرش ها، رنگ آمیزی یکسان تابلوهای سردرب مغازه ها با مشارکت صاحبان ملک ها، پارکینگ های طبقاتی
- ۱۲- آماده سازی زیر ساخت مناسب جهت ایجاد بنگاههای کوچک تولیدی در زمین های بایر بافت فرسوده و اشتغال زایی برای ساکنین
- ۱۳- شکل گیری برنامه های مشارکتی و شراکتی میان سازمان های شهری و فعالان اقتصادی زمینه ساز افزایش اعتماد برون گروهی و همبستگی درون گروهی است. بنابراین استفاده هر چه بیشتر از ظرفیت ها و سرمایه های پنهان اجتماعی محلات ضمانتی است برای پایداری اقتصادی محله موثر خواهد بود.
- ۱۴- ایجاد پاتوق محله با کاربری اقتصادی، فرهنگی مهارتی با استفاده از پتاسیل و توانمندی ساکنین در محلات کم برخوردار به اسم پاتوق محله پویا
- ۱۵- ایجاد تفرجگاه و موقعیت گردشگری و همچنین زیر ساخت مناسب جهت پرورش دام های اهلی در محله مسگرآباد جهت رونق اقتصادی
- ۱۶- مشارکت سازمان ورزش و وزارت ورزش در راه اندازی پارک آبی آزادگان در محله مشیریه جهت ارتقا روحیه و رونق اقتصادی

منابع

- زبردست، اسفندیار. ۱۳۹۰. 'کاربرد فرآیند تحلیل شبکه ای در برنامه ریزی شهری و منطقه ای با استفاده از تحلیل شبکه'، نشریه هنرهای زیبا معماری و شهرسازی، دوره ۲، شماره ۴۱، ص: ۹۰.
- بریم نژاد، ولی؛ صدر الاشرافی، مهریار (۱۳۸۴). مدل‌بندی پایداری در منابع آب با استفاده از تکنیک- های تصمیم‌گیری چندمعیاره، علوم کشاورزی، ۱۱، ص ۸۹
- برزگر، صادق؛ بخشی، امیر؛ حیدری، محمدتقی (۱۳۹۷) تبیین پایداری اجتماعی - اقتصادی در شهرهای کوچک با رویکرد توسعه پایدار (نمونه: شهرهای کوچک شمال ایران) فصلنامه مجلس و راهبرد، سال بیست و ششم، شماره نودوهفت، بهار ۱۳۹۸
- بهشتی، محمدباقر (۱۳۸۲) توسعه اقتصادی ایران (انتشارات دانشگاه تبریز).
- توسلی، غلام عباس (۱۳۷۴) نظریه‌های جامعه‌شناسی (انتشارات سمت: تهران).

- خاکپور، براتعلی و همکاران (۱۳۸۸) نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار محله ای. مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ۳ ای، شماره دوازدهم، بهار و تابستان
- خورشیدی، رضا، روزا کریمپور (۱۳۹۷) 'تعامل بین سبک زندگی پایدار و توسعه پایدار خانواده‌های روستایی'، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۸.
- سرائی، محمدحسین؛ لطفی، صدیقه؛ ابراهیمی، سمیه (۱۳۸۹) ارزیابی و سنجش سطح پایداری توسعه محلات شهر بابلسر؛ مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال اول، شماره دوم، پاییز ۱۳۸۹
- سیرکی، گارینه کشیشیان. (۱۳۹۸). آثار سیاست دولت بر توسعه اقتصادی ترکیه و ادغام آن در اقتصاد جهانی (سال‌های ۲۰۱۷-۱۹۹۰)، 'فصلنامه سیاست جهانی: ۱۲۸
- شفیعا، سعید. (۱۳۹۵). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار اقتصاد محله بررسی: فعالان اقتصادی محله غیررسمی شمیران نو.
- شهبازی، نجف علی و همکاران (۱۳۹۰) 'بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر امنیت اجتماعی'، فصلنامه نظام اجتماعی، ۱۲: ۱۴۳. شهری کلان‌شهر مشهد، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۴: ۵۴.
- شیخ الاسلامی، علیرضا و همکاران (۱۳۸۸). ارزیابی پایدار شهر شیراز، فصلنامه جغرافیایی چشم انداز، دوره ۱، شماره ۲، ص ۱۹.
- شیرخانی، محمد علی، و نسیم واسعی. ۱۳۹۰. سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی بررسی مقایسه ای ایران و کره جنوبی، فصلنامه سیاست و مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۲: ۲۳۲.
- صادقی، رسول، نسیم زنجری. (۱۳۹۶) 'الگوی فضایی نابرابری توسعه در مناطق ۲۲ گانه کلان‌شهر تهران'، مجله رفاه اجتماعی، دوره ۱۷ ش. ۶۶
- ظهیری، هوشنگ، محمود جمعه پور. (۱۳۹۴) 'ارزیابی نقش طرح ارتقاء کیفی میدان بهارستان تهران در توسعه پایدار شهری'، مجله مدیریت شهری، ۴۱: ۲۸.
- عزیززی، محمدمهدی. ۱۳۸۵. 'محله مسکونی پایدار مطالعه موردی نارمک'، نشریه هنرهای زیبا، ۲۷: ۳۸.
- عطوفی، غلامرضا، و حمیدرضا جاویدان. ۱۳۹۵. 'اهمیت و جایگاه امنیت اقتصادی در توسعه پایدار اقتصادی'، پژوهش ملل دوره اول، ۶.
- کمیته برنامه ریزی و صنایع تبدیلی و تکمیلی و توسعه روستایی (۱۳۸۲)، گزارش محوری توسعه روستایی، تدوین برنامه چهارم، تهران: وزارت جهاد کشاورزی، معاونت صنایع تبدیلی و تکمیلی و توسعه روستایی)
- مفیدی، سید مجید و مضطرزاده، حامد ۱۳۹۳. تدوین معیارهای ساختارهای محلات شهری پایدار، فصلنامه علمی - پژوهشی مرکز پژوهشی هنر معماری و شهرسازی: ۷۰.
- موسایی، میثم. (۱۳۸۸). 'رابطه توسعه اجتماعی و توسعه اقتصادی'، راهبرد یاس، ۲۰.

- Boling, Vindson (2001). 'Towards the Good Life', of Happiness Studies, 2: 55.
- Cero (2002). 'Social solidarities: theories,' Bakingham: Open University Press.
- Condon (2014). 'seven rules for sust ainable communit ies', washingt on: island press.
- Conway, G.R. (1987) 'The properties of agroecosystems', Agricultural Systems, 24, pp. 95–117.
- Doren, Artin (2015), How can we make globalization work for sustainable development, Afrique PALOP: Developpement et mondialisation seminaire- Universite Libre de Bruxelles 1-2 mars
- Dos, pramanic (2007) ' Bureaucratic Structure and Bureaucratic Performance in Less Developed countries',, **Journal of Public Economic** 75.
- Choguill, C, L. (2016). Developing sustainable neigh bourhoods, **Habitat International**, 32: 41-48
- Holmberg, J. and Sandbrook, R. (1992) 'Sustainable development: what is to be done?', in Holmberg, J. (ed.) **Policies for a Small Planet**, Earthscan, London, pp. 19–38.
- Loala A. (2005). Corporatesocial Responsibility and social sustainability, **A role for local government, Simon fraser university**: 19
- Power, anne. (2004) Sustainable Communities and Sustainable Development. London: **Sustainable Development Commission**'.